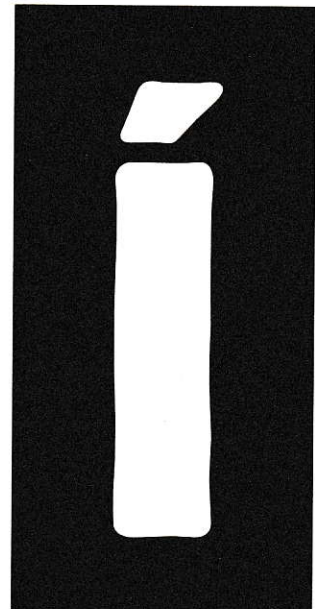

Josep Bargalló

EL MÓN EDITORIAL, ENTRE LA CULTURA, LA INDÚSTRIA, LA MINORITZACIÓ I EL CENTRALISME:

EL MIRATGE TARRAGON

En una cultura com la nostra, que es mou entre els avenços tecnològics del món occidental –sovint, fins i tot, a l'avantguarda– i la minorització de tenir una llengua pròpia sense estructures estatals i aliena al suport legislatiu europeu, les indústries de la cultura que es mouen al voltant dels diversos camps de l'expressió de la llengua pateixen d'una esquizofrènia difícil de sostenir i, a cops, d'entendre. El món editorial català –i en català– n'és un exemple simptomàtic i paradigmàtic: és el suport imprescindible d'una expressió cultural tan tradicional i significativa a casa nostra com és la literatura i l'assaig, en les seves diverses accepcions, però a la vegada es veu limitat pels condicionants comercials i industrials extraordinàriament difícils en anar dirigit a un públic potencial tan minoritzat com ho és la seva cultura. O potser més encara.

Deixin que m'expliqui una mica. Les editorials que publiquen material en llengua catalana no es troben tan sols, en el context d'una cultura europea dominada per les –poques– llengües d'alta demografia, amb la problemàtica de tenir un públic potencial numèricament reduït, sinó que també es troben amb la problemàtica de la minorització d'aquesta llengua: parlants sense hàbit de lectura en la seva pròpia llengua –especialment de les generacions de més de trenta-cinc anys–, parlants amb doble competència lingüística –tots els que poden llegir en català ho poden fer, també, sense dificultats, en espanyol o en francès... A més, hi ha una tercera problemàtica, la mateixa minorització de la cultura catalana des d'un punt de vista institucional estatal: hi ha camps de l'edició que necessiten d'un públic potencial superior al català per ser econòmicament viables –certs aspectes de la ciència o la tècnica, matèries destinades a un segment molt específic– i que només podrien existir en català si tinguessin

un suport de les estructures institucionals que no tenen –i que sí tenen altres llengües del mateix nivell demogràfic, com ara el danès–; hi ha traduccions que, per interessos comercials de les agències internacionals i de mateixes empreses del país, que només poden aparèixer al mercat en català molt més tard que en castellà i en francès i que, per tant, quan surten en català ja han estat a disposició en una altra llengua coneguda pel seu públic potencial –i és lamentable que a aquest joc s'hi prestin editorials catalanes que editen en dues llengües–; la majoria de mitjans de comunicació que arriben a aquest públic potencial no s'expressen en català i la cultura en català no hi té lloc o hi és subsidiària, en un món on la publicació i difusió dels productes culturals té el seu suport màxim en els mitjans de comunicació. I no cal dubtar que el preu del paper és el mateix per a tothom, el compri per imprimir-hi amb la llengua que sigui i acabi venent el nombre d'exemplars que vengui. I tampoc no cal dubtar que els autors de textos en català tenen el mateix dret a subsistir de la seva feina que els que ho fan en qualsevol altra llengua, per molt que sigui clar que mai arribaran a les xifres d'ingressos dels autors que utilitzen les llengües de més àmplia difusió demogràfica.

Aquestes tres problemàtiques són fonamentals a l'hora d'entendre el marc de subsistència del món editorial, el qual, si bé es mou en el món cultural, és i ha de ser fonamentalment una indústria. És a dir, si no té beneficis no pot subsistir. Un món editorial basat, a la llarga, només en les institucions –i no en les empreses– camina cap a la desaparició, entre altres motius perquè els interessos primaris de la majoria de les institucions no són ni han de ser estrictament culturals, evidentment, i perquè la llibertat de creació i de pensament té més solidesa en l'edició privada que en els condicionants d'aquests interessos

CENTRE D'ESTUDIS ALCOVERENCS

CENTRE DE LECTURA REUS 1859

Estació de Recerca Bibliogràfica i Documental «Margalló del Balcó» Tarragona

institucionals, per molt lloable que sigui la dedicació d'alguns organismes a donar a conèixer material que no entra en les seves teòriques competències, sovint, com hem pogut comprovar en multitud d'ocasions, per la voluntat concreta d'una persona, que, en deixar de pertànyer a aquest organisme, ha pogut veure com han desaparegut o s'han diluït les seves iniciatives.

El desequilibri territorial: un cap sense peus

Em sembla que fou Víctor Alba qui, en ple franquisme, va titular un llibre amb una frase semblant a «Catalunya, sense cap ni peus». La seva tesi, resumida, era que Catalunya, en aquells anys, era un país desestructurat, que Barcelona no exercia de cap i casal –en el sentit de capital amb voluntat de lideratge d'un país nacionalment definit– i que la resta del territori anava donant tombs sense cap lloc on emmirallar-se. Han passat molts anys i han canviat les condicions polítiques, econòmiques i socials, però el cert és que, si bé Barcelona ja exerceix de cap i casal –no sempre amb la mateixa voluntat de liderar ni sempre pensant en el mateix país–, la resta del territori continua desestructurat en molts aspectes. És allò del necessari reequilibri –o, potser millor, equilibri– territorial. I el món editorial n'és, també, un exemple: no és, tan sols, que les grans editorials són de i a Barcelona, cosa lògica, sinó que aquestes grans editorials barcelonines –més unes que altres– tenen una absoluta voluntat i una plena actuació monopolistes, es plantegen constantment operacions d'aniquilació de les editorials petites de fora de l'àrea metropolitana –i, si no ho aconsegueixen, hi actuen amb menyspreu i arrogància–, concentren sense esclèxes els acords amb les distribuïdores per deixar en un segon o tercer terme les altres editorials, bloquegen i blinden actuacions conjuntes amb les administracions públiques i, en aquest sentit, presenten la cara més agressiva del capitalisme entès en estat més salvatge. A això, hi hem d'afegir el fet que és a Barcelona on es concentra, físicament, la crítica literària, que es mou, sovint, per contactes personals, més difícils de fer i mantenir des de fora.

En el món editorial, doncs, Catalunya és un país que té un cap que no vol tenir peus. Un tret significatiu d'això és el fet que les úniques editorials en català més o menys grans que aconsegueixen de mantenir-se fora de Barcelona són al País Valencià. Si bé també pateixen algunes d'aquestes actituds, el fet d'estar més allunyats d'aquest centre editorial els en lliura d'altres. I el binomi d'entesa «algunes editorials grans de Barcelona–departaments de la Generalitat de Catalunya» no les

afecta tant, evidentment, però també és evident que, en aquest cas, no és gens envejable haver de tractar amb la Generalitat Valenciana, demostració fefaent d'incultura, niciesa, estultícia i estupidesa.

Editar al Camp

En aquest context, que he intentat de sintetitzar sense deixar d'apuntar la majoria de circumstàncies, editar a les nostres comarques no és, precisament, fàcil. Però, a més, hi ha altres circumstàncies, més estrictament pròpies, que no hi acaben d'ajudar. En podem apuntar unes quantes: la inexistència d'una crítica literària pròpia deixa en indefensió plena les edicions de la zona –el *Diari de Tarragona* no té cap espai dedicat a la crítica, sinó que, com a molt, publica breus recensions de llibres, la gran majoria de llibres en castellà i gairebé sempre d'editorials de fora, ni té tampoc cap espai fix dedicat a la cultura, fet aliè a la pràctica habitual de la premsa diària europea d'informació general; el *Punt Diari* sí que té un important espai dedicat a la crítica especialitzada, en el suplement dominical *Presència*, però és fet des de Girona i centra la seva atenció en els autors i les edicions de Girona i Barcelona, i deixa en un segon o tercer terme les de la resta del país, tot i que sí que té unes pàgines diàries dedicades a la cultura realitzades des de Tarragona; la Universitat Rovira i Virgili no té una línia pròpia definida i constant d'edicions ni manté cap tipus d'acord amb alguna editorial, la qual cosa fa que, a la pràctica, els treballs d'investigació que s'hi realitzen tinguin, d'entrada, més dificultats de donar-se a conèixer que les altres d'altres universitats –que tenen millor resolt aquest aspecte–; la desaparició nocturna, sobtada i sense previ avís de l'Institut d'Estudis Tarraconenses s'ha reconduït en un projecte de publicacions de la Diputació, que ja veurem com es defineix, però que fa que les decisions ara estiguin més en mans dels polítics de torn que de teòrics especialistes que es mantenien més enllà dels canvis de legislatura, a banda del fet d'haver-se perdut l'oportunitat d'establir algun acord –o alguns acords– amb les editorials o col·lectius d'aquestes comarques.

Aquesta és una situació que no es dona, per exemple, al voltant dels projectes editorials existents a Lleida, a Vic i a Girona, que compten amb unes línies de suport més clares i decidides de la seva premsa comarcal, de les seves universitats i –en el cas de Vic no ho puc afirmar amb tanta seguretat– de les seves diputacions –uns organismes que, mentre continuïn existint, tenen uns fons pressupostaris ben considerables.

Editorials i col·lectius de casa nostra

Malgrat tot, en els darrers anys, a Tarragona, Reus i Valls s'han mantingut i aparegut editorials, entitats amb una línia contínua d'edicions i col·lectius dedicats a la mateixa tasca. Bé, de fet, dir-ho en plural no deixa de ser una mica massa optimista, perquè, si mirem la continuïtat del treball en els darrers anys i les prenem en consideració a partir d'una certa quantitat de títols, ens trobem que només hi ha una editorial –Edicions El Mèdol, a Tarragona–, una entitat que tingui una línia pròpia d'edicions –el Centre de Lectura de Reus– i un col·lectiu que publiqui amb regularitat –La Gent del Llamp, a Tarragona. Segurament que hauria de matisar aquestes afirmacions, si més no per restar-hi contundència.

Comencem per les editorials comercials. Cert que, en els darrers anys, hi ha hagut i hi ha més editorials al Camp que El Mèdol. Ara, també és cert que la majoria de projectes han desaparegut amb poquíssims títols trets al carrer i que, ara, a més d'El Mèdol, només n'hi ha dos de vius, amb molt poc temps d'existència i amb una producció que, de moment, no arriba als dits d'una mà: Cossetània Edicions, a Valls, i Folch-Genivès & Co. Edicions, a Reus. El Mèdol, en canvi, està en el novè any d'existència i té un catàleg que supera els cent setanta títols.

Amb els col·lectius de caire cultural o artístic que publiquen volums el panorama és, encara, més eixorc i és, certament, La Gent del Llamp l'únic que s'ha mantingut en els anys, l'únic existent avui que publica amb regularitat –ni que sigui un nombre reduït de títols a l'any, dos o tres de mitjana. La Gent del Llamp, amb tot, omple un buit necessari: llibres de creació literària –prosa, teatre i poesia– amb un disseny acurat, en el qual hi és molt present el treball d'artistes plàstics. Són, doncs, volums que difícilment trauria al carrer una editorial comercial, una entitat o una institució.

Més complex és el cas de les edicions d'entitats, associacions i institucions. Desaparegut l'Institut d'Estudis Tarraconenses “Ramon Berenguer IV” –creat el 1951, va arribar a tenir un catàleg molt extens– i amb el dubte de la viabilitat i realitat futura de les publicacions de la Diputació –que, fins ara, editava autònomament de tant en tant però que hauria de ser l'hereva de l'activitat de l'IET–, les Edicions del Centre de Lectura de Reus sobresurten en aquest àmbit: creades a finals de la dècada dels setanta, han donat a conèixer una seixantena d'assajos i volums d'investigació, amb especial dedicació a la història, vista des de diversos angles, i tretze volums de creació literària, una línia que fa anys que han abandonat. Ara bé, en aquest

àmbit no podem oblidar altres entitats, especialment els centres d'estudis locals i comarcals, com ara l'Institut d'Estudis Vallencs -d'una significació que ens fa dubtar de no situar-lo més a prop del Centre de Lectura reusenc-, el Centre d'Estudis Altafullencs, el Centre d'Estudis Canongins "Ponç de Castellví", el Centre d'Estudis Alcoverencs, el Centre d'Estudis Riudomencs "Arnau de Palomar" o el Centre d'Estudis "Sinibald de Mas" de Torredembarra. Són publicacions de caire local o comarcal, sovint històriques, algunes d'elles d'una alta qualitat i ineludibles a l'hora d'aprofundir en alguna àrea del coneixement, però no tots els centres han aconseguit d'assolir el mateix nivell, ni pel que fa a la qualitat ni, especialment, la quantitat. Tot i això, uns i altres topen amb la dificultat d'una minsa distribució, més enllà dels propis associats i de la seva àrea directa d'influència.

En el mateix àmbit, també hem d'esmentar alguna altra entitat, com la Reial Societat Arqueològica de Tarragona o alguns col·legis professionals, com el d'Arquitectes i Enginyers Tècnics.

L'edició comercial: El Mèdol

Si, en començar aquestes reflexions, apuntàvem la importància de l'existència d'empreses com a manteniment d'una indústria cultural dedicada a l'edició i, per tant, en el context de l'activitat comercial, l'única possibilitat d'assegurar la distribució del producte -el llibre, l'obra de creació o d'investigació- en els punts de venda d'arreu del país, el panorama editorial d'aquestes comarques és, com també hem apuntat, eixorc: amb l'esperança que fructifiquin alguns dels projectes que han aparegut darrerament, l'única editorial amb un catàleg extens amb què compta el Camp és la tarragonina Edicions El Mèdol.

Els primers llibres d'aquest segell editorial que es distribuïren arreu aparegueren per Sant Jordi de 1989. Foren *Recull de Llegendes del Camp de Tarragona*, una selecció de textos de Josep Iglésies, Josep Aladern, Torrell de Reus, Ignasi Planas, Joan Ruiz, Eugeni Perea, Joan Amades, Eufemià Fort i Cogul, Joan Salvat i Bové i Anton Gelabert, en una edició a cura de Jordi Tous, i *Marcel·lí Domingo: de l'Escola a la República*, de Josep Lluís Carod-Rovira. D'entre els títols que els seguiren immediatament, en sobresurt *10 narradors*, el primer dedicat a la creació literària contemporània. Aquest aplec de deu narracions inèdites de joves escriptors del Camp -Maria Lluïsa Amorós, Xavier Amorós Corbella, Pep Blay, Joan Cavallé, Aleix Cort, Isabel Olesti, Rosa Pagès, Montse Palau, Carles Singla i Francesc Valls-Calzada-, en edició de Josep Bargalló, fou el primer llibre d'El Mèdol que tingué un ressò important en

la premsa de Barcelona, tant la informativa general com l'especialitzada. De fet, cultura popular, assaig històric i narrativa van ser els pilars amb què es va dissenyar, d'entrada, la línia editorial d'El Mèdol. Un quart pilar apareixeria aviat, els llibres de cuina, entesos sempre des d'un doble punt de vista: un component més de la realitat cultural i humana del país i de cadascun dels seus territoris, amb una voluntat, doncs, alhora antropològica que literària; i, posteriorment, la confecció de receptaris senzills i pràctics. Aquesta primera incursió a la gastronomia fou, per Sant Jordi de 1990, *Barques i Fogons. De Vinaròs a Calafell*, de Gerard Vergès, Ramon Gomis i Josep Gual.

De fet, però, el segell d'El Mèdol ja existia abans de l'abril de 1989. L'editorial havia estat fundada a mitjan any vuitanta per Joan López Enseñat, que havia començat les seves tasques en aquest camp a la desapareguda Seix Barral i que, en establir-se a Tarragona, va crear una empresa dedicada a l'edició per encàrrec, amb treballs efectuats, bàsicament, per a institucions i entitats financeres. Amb tot, l'editorial, va començar a editar llibres, els quals si bé continuaven sent finançats bàsicament per institucions, entitats financeres o els propis autors, ja estaven pensats per a una difusió externa i, fins i tot, per ser posats en venda a les llibreries, tot i que sense distribució generalitzada. D'entre aquests llibres podem esmentar les biografies de Josep Torrens, signada per Andreu Mayayo, i Higini Anglès, de Jordi Dolç, l'obra col·lectiva *Cent personatges. Del Baix Penedès al Montsià*, la *Guia de Torredembarra*, de Josep Gual, i el volum en prosa *La mar de la Frau. De Salou a Cambrils*, de Ramon Gomis.

Ara bé, els llibres apareguts per Sant Jordi de 1989 signifiquen, realment, el naixement de l'editorial en el sentit d'empresa comercial que edita amb els seus propis recursos econòmics i que situa el seu producte -els llibres- en els circuits generals del país, a través d'una distribució professionalitzada arreu. De la mateixa manera, signifiquen l'inici d'una política editorial dissenyada des de la voluntat de convertir El Mèdol en una editorial catalana normal, de mida mitjana i humana, amb l'única distinció respecte a la resta de la seva ubicació a Tarragona. És a dir, una editorial que publica llibres sobre qualsevol territori del país i d'autors de qualsevol territori del país, tot i que, des de la seva irrenunciable condició de tarragonina, presti una especial atenció als temes i els autors d'aquestes comarques -en aquest sentit s'ha d'entendre, per exemple, que els únics acords d'edició de premis literaris que té establerts siguin amb els Premis Ciutat de Tarragona i amb alguns altres de les terres de l'Ebre i que hagi assumit el compromís, per pròpia voluntat i sense

cap ajuda externa, d'editar cada any, per Santa Tecla, un llibre relacionat amb algun aspecte de la festa major de Tarragona, tot i que això no li hagi impedit, per exemple, de publicar quatre llibres sobre el Pallars o més d'una desena de relacionats directament i específicament amb les comarques de Girona.

Els gairebé cent setanta títols que El Mèdol ha donat a conèixer des de l'abril de 1989 han seguit la línia editorial marcada des d'un bon inici, amb algunes variacions. Resseguint, ràpidament, les col·leccions del seu catàleg, ho podem comprovar. Amb més títols trobem «L'Agulla» –en dos formats–, dedicada a estudis sobre la cultura popular i tradicional catalana, des d'una perspectiva que abasta tant aspectes històrics, antropològics, folklòrics com filològics; «Narrativa» i «Gran Narrativa», que han publicat novel·les, narracions i llibres de contes d'autors i autores catalans contemporanis, de diversos indrets dels Països Catalans, però amb especial dedicació als creadors del Camp i les terres de l'Ebre; «Fòrum», que dona a conèixer assaigs i estudis sobre temes tan diversos com la nostra història moderna i contemporània –local o nacional–, l'economia, el nacionalisme, el teatre o l'esport; i les tres dedicades a les publicacions gastronòmiques: «Cuina», que ha editat receptaris de poblacions i comarques com Torredembarra, Tarragona, Vilanova i la Geltrú, Escaladei, el Priorat o la Conca de Barberà, i «La cuina de cada dia» i «la Cuina de festa», amb setze i quatre volums, respectivament, tots ells obra de Mariona Quadrada.

Col·leccions amb menys títols, però més noves pel que fa a la data de la seva creació o del seu impuls global, són: «Guies» –en què hi ha alguns dels llibres més venuts d'El Mèdol, com *Tàrraco. Guia Arqueològica*, amb edicions en català, castellà, anglès, alemany, italià i francès, o *Els núvols. Guia de l'atmosfera*, amb edicions en català i castellà–; «Biblioteca Joan Amades. Llegat Consol Mallofrè», que va donant a conèixer el material inèdit del folklorista Amades, seguint el ritme de la fixació i modernització d'aquest material que fan diversos especialistes; «Clàssics Contemporanis», que ha publicat l'obra poètica i teatral completa, en dos volums, de Ventura Gassol, dos reculls de crítica literària de Domènec Guansé, una biografia de Narcís Oller escrita per Alfons Maseras –dos clàssics en un, doncs–, un volum sobre Artur Bladé i Desumvila i un aplec de textos circenses de Sebastià Gasch; i «Pitiminí», una iniciativa única en el món editorial de casa nostra en les darreres dècades, que se centra en l'edició de novel·les roses contemporànies, escrites per autores catalanes que signen, seguint la tradició perduda del gènere, amb pseudònim. Pel camí s'han quedat algunes col·leccions que s'han anat truncant, com les de biografia,

poesia i textos teatrals, a banda de la col·lecció «Escornalbou», en conveni amb l'Òmnium Cultural del Baix Camp, un conveni que es va donar per tancat ja fa uns anys.

L'obligada desaparició de les col·leccions de poesia i teatre i l'èxit obtingut –de vendes, però, especialment, també de crítica especialitzada i de reconeixement més enllà de les nostres comarques per les col·leccions dedicades a la cultura popular, la cuina o la novel·la rosa, dit sigui des d'una visió genèrica, exemplifiquen alguna de les dificultats d'editar en català i fer-ho fora de Barcelona, des d'una estructura d'empresa petita i mitjana, que esmentàvem. Així, la creació literària és la que es veu més subjugada al comportament amb voluntat monopolista de les grans editorials i a les estructures empresarials i econòmiques d'aquestes: per això va caldre decidir-se per unificar els esforços en un sol gènere, la narrativa, potser el menys barat d'edició, però també el que té més lectors. De la mateixa manera, per això va caldre decidir-se, també, a singularitzar l'oferta pròpia d'El Mèdol en temes com la cultura popular i la gastronomia des d'una concepció distintiva, que no són habituals en l'oferta d'aquelles grans editorials barcelonines. Com treballar, a la vegada, en una política de promoció també diferent, ja sigui a través de presentacions de vegades singulars –dalt d'un vaixell al delta de l'Ebre, en una perruqueria de Tarragona, al Mercat Central de la ciutat o en un circ a Barcelona– o d'una promoció publicitària també singular –com és el cas de Consol Cirera, el personatge creat per dirigir i representar públicament la col·lecció de novel·la rosa, que apareix com a tal en programes de ràdio i televisió d'abast nacional.

Aquesta singularitat és bàsica per al manteniment de l'editorial –i s'accentua sempre que ho permeten les disponibilitats econòmiques de l'empresa i les personals de la gent que hi treballa. De fet, és una singularitat obligada per la mateixa realitat de l'editorial: editar en català, fer-ho des de Tarragona i no renunciar mai a aquest fet que és definitori per pròpia voluntat.

JOSEP BARGALLÓ VALLS